

פרחים על נוטתו של נח

מאת הרב נתנאל שמוקלר

כין על בשמים של בית הכסא ושל מיתה דלאו לריחא עבידי הדא דתימא כשנותנין למעלה ממטתו של מת אבל נתונין למטה מברכיו, ואני אומר לכבוד חיים הם עשויין, ואיתא בנדה לו. אול שילא אמר לדביתהו צביטא לי זיוודתא דלא ליזיל ולימא ליה מילי עילואי חזו דפרחתא אסא מהאי פוריא להאי פוריא, ופרש"י רגילין היו להניח הדס על המטה והדס של אלו פורח היה והולך ממטה למטה. הרי לפנינו שאפילו בימי התלמוד היו רגילים להניח פרחים על מיטת המתים. ובב"ק דף טז: ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים (דה"ב טז) והגמרא שואלת מאי בשמים וזנים שמואל בר נחמני בשמים שכל המריח בא לידי זמה, ר' אליעזר אומר זיני זיני, והרי חזקיהו המלך הישר והטוב שבמלכים, שהניחו ספר תורה על מטתו. ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה אעפ"י כן עטרוהו את קיברו בכל מיני פרחים ובשמים. ולצדד לאיסור משום טעם של „בחוקותיהם" אין לנו, שהרי כל דבר שלא מינייהו גמרינן אין בו משום בחוקותיהם דאי (סנהדרין נב) תניא אמר להו ר' יהודא ל- חכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו, ורבנן כיון דכתיב בתורה לא מינייהו גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפינן על המלכים ואין בזה משום ולא מדרכי הר אמורי וכו'. וב"י על טור קע"ח מביא כד- לקמן, וכ"כ הרמב"ם אין הולכין בחוקות הר

בא אחד בשאלתו אם מותר להניח פרחים על מטתו של מת? פלא גדול שמעורר אצלנו התנגדות וגם הנקד"ר נין תופסין אותם אנשים, שרוצים לכבד הוריהם אחר מיתתם בפרחים שמניחין על מטתם, בר שעה שנוכרים בספרי התלמודים. וראינו שכבר נעשים בזמן קדום והדבר הזה לא חדש אשר לא הי' לעולמים, וברם היה מקובל ונתפשט כדבר רגיל על כל החוגים. מהמלך אשר הלך בדרך הישר והטוב, ובעלי התלמוד, וכל בני ישראל.

איתא בגמרא ביצה דף ו. א: אמר רבא מת ביר"ט ראשון יתעסקו בו עממים, מת ביר"ט שני יתעסקו בו ישראל. ואפילו בשני ימים טובים של ר"ה וכו', רב אשי אמר אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה מ"ט, יו"ט שני לגבי מת כחול שויה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא. ופירש"י הדס הי' מניחין על מטתו של מת לכבוד. וברמב"ם הלכות יום טוב פ"א ה"ג, המת ביר"ט ראשון יתעסקו בקבורתו העכו"ם וביר"ט שני ית- עסקו בו ישראל ועושין לו כל צרכיו כגון עשיית המטה תפירת תכריכין וקציצת הב- שמים אפילו בשני ימים של ראש השנה. ובטור אר"ח התקכ"ו ביר"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני ימים טובים של ר"ה ואפילו למיגז אסא. (ועיינן ב"ר נג). אין מבר" כין לא על הנר ולא בשמים של מתים מ"ט בשמים לעבורי ריחא הוא דעבידי, והטור בסימן תרצ"ז מבאר בשם הירושלמי אין מבר"

עכ"ם ולא מדמין להם וכתב מהר"י קולין ב" שורש פ"ה, דאין לאסור משום חוק אלא בא' מב' חלקים: אם הוא דבר אשר אין טעמו נגלה כדמשמע לשון חק כדפרש"י והרמב"ן בפרשת קדושים דכיון שהוא עשה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגין כן אז נראה ודאי כנמשך אחריהם ומודה להם. וה' ענין השני אשר יש לאסור משום חוקות ה' עכ"ם לפי עניות דעתי הוא הדבר אשר שייך בו פריצות דרך הצניעות והענוה, ונהגו בו עכ"ם. שלא תאמר הואיל והן יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן הואיל ויוצאים בקלוסין אף אני וכו' שדברים הללו דברי שחץ וגאוה ולא באלה חלק יעקב אלא דבני ישראל מדרכם להיות צנועים וענוים. ואף גם זאת נראה דהיינו דוקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם בלא תועלת אחרת, ולפי הטעם הזה נבין היטב העובדא דרב אדא בר אהבה דחוייה לההיא כותית דהוית לבישא כרבלתא דתרנגולתא בר שוק סבר דבת ישראל היא קרעיה מינה (ב"ר צ.). ומסורת הש"ס מביא בשם הערוך, בגד אדום כגון דתרנגולתא שאין דרך בנות יש" ראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לידי עבירה. וברם הלא קשה להבין איך עמד וקרע מעליה בגדה בשוק והלא כבוד הבריות דוחה אפילו לא תעשה שבתורה. ומשום פריצות ב' עלמא לא היה לו רשות לפשוט אותה ברחוב ולביישה? אולם ודאי משום פריצות דבחוקר תיהם נגעה בה. ומצאתי שבאמת כך מפרש הרמב"ם. הב"י בש"ג על הטור מביא בזה ה' לשון "כותב הרמב"ם הוואה כלאים של תורה על חבירו אפילו הוא בשוק קורעו מעליו וכו' נראה שטעמו, מפני שהוא ז"ל גורס בההיא ד' רבי יהודה שכתבתי בסמוך, המוצא כלאים פושט אפילו בשוק ואינו גורס בגדו, והמוצא כלאים על חבירו קאמר דמפשיט אותו אפילו בשוק ומשמע לו דפושט ע"י קריעה קאמר מההיא עובדא דאיתא התם דרב אדא בר אהבה חויה לההיא איתתא הוות לבישא כרבלתא בשוקא קם קרעיה. מזה יוצא מפורש, שהרמב"ם מפרש

מעשה דרב אדא משום לאו דפריצות עכ"ם. וכ"כ פוסק הרמ"א בסימן קע"ח, וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו הנכרים לשם פריצות כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין בטעם בדבר אבל דבר ש' נהגו לתועלת וכן שעושים משום כבוד או טעם אחר מותר". וגם החתם סופר בסימן קנ"ט קבע בבחירות ומתוך עיון מדוקדק ר' ראיות ברורות הלאו בחוקותיהם לא תלכו כדי לקמן. אשר מלא פיו תוכחות קדוש יאמר לו ובודאי כן הוא בכמה מנהגים שנתקלקלו אצל ההמונים ונעשה להם היתר בעוה"ר, אבל אשר שם פניו נגד מגולחי זקן, לא ידעתי את הרעש הגדול הזה לכו נא ונכחה אי משום חוקת הגויים אשאלהו ויודיענו מי התיר לנו נעליים שחורות, המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמא עיין בבא קמא נט. ותענית כב. וכו' והוא דבר שלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי חיצונים שיהיה הפרש בין ישראל לאינו ישראל הגילוח הזקן כי אז כל האומות היו מגדלים וקנים. ועיין שבת קנ"ה: תלת אמרת לו תלת שמעת (בראשית רבה פ' יא. ז). פילוסוף שאל את ר' יהושע אם חביבה היא המילה מפני מה לא נתנה לאדם הראשון אמר לו מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח פאת זקנו אבל לא נמצא שום מקום שיהיה בזה מנהג הגויים, ומחליט שאם נשתרבו המנהג מאיזה סיבה וכבר נהגו בו ישראל אין בו שום נדנדוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו.

לשאלו הוא ודאי בגדר אותו שאין אנו יודעים אם יקבל כשנמחה אם לאו. איפה צריכין להורות לאיסור (הרמב"ם הלכה שביתת עשור פ"א. ז) פוסק „נשים שאוכלות ושותות עד ש" חשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקודש אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות בזדון. שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו והנח להן שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וכן כל הדומה לזה... וברם קשה להולמו הרי תפט דבר והפוכו. הוא עצמו מנמק טעמו לדבר, אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות בזדון... ובסוף דבר מסיק „שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר לנשיו. משמע שצריכין למחות בהן ולא חיישינן שמא יעשו בזדון.

העם" (יבמות ירושלמי פרק י"ב) וכמסמרים הם נטועים דברי החתם סופר (סי' ל"א) „כמה גדול כח המנהג שאנו מברכין בליל ב' דפסח אקב"ו על אכילת מרור. ועוד שאנו סותרים עצמינו שהרי מברכין על ספירת הר עומר, והכל שלא לזלזל במנהג אבותינו בידינו איפה עדיין דבר זה צריך רבי להלכה למעשה. אם לאסור או להתיר, שהרי אפילו בדבר דאורייתא אומרים הנח להם. דמוטב שיהיו שוגגין במה שעושים שאינם סבורים שיש איסור בדבר, ואל יהיו מזידין משום דלא יוכלו לעמוד בדבר, ב"ב ס'. ועיין תוס' והגהות הר"א"ש שם. דדוקא בדבר שאנו יודעין בבירור שלא יקבלו אמרינן מוטב שיהיו שוגגין. אבל בדבר שאין יודעים אם יקבל כשנמחה אם לאו צריכין למחות ולאסור להם. והרי זה שבא